

ALEXANDRU ȘTEFULESCU (II)

(urmare din vol. I)

de DAN NEGULEASA

Din cele arătate, s-ar putea concluziona că-n anul 1895 își începe munca sa de creare a numeroaselor lucrări dedicate istoriei orașului și județului natal, lucrări ce vor face ca numele și figura părintelui lor să străbată anii, să ajute în descoperirea valorilor păstrate și conservate în acest colț de țară, care vorbesc despre trecutul atât de glorios al poporului nostru.

Adevărul este cu totul altul, căci apelînd la cele două rapoarte, mai sus amintite, redactate de dr. C. Istrati și de revizorul școlar E. Mavrodin, adresate lui Tache Ionescu, ministrul Instrucțiunii Publice și Cultelor, aflăm că : „Dintre toate monumentele istorice, impunîndu-se cu precădere a fi descris clasicul monument al mănăstirii Tismana, dînsul a estompat și copiat toate inscripțiunile de pe mănăstire, morminte, clopote și alte obiecte de valoare și ca artă, și ca material și ca vechime“.

Cu litografierea estampelor s-a angajat tipograful din Tg.-Jiu lucrînd sub privegherea profesorului de desen de la Gimnaziul local V. Piekarscki, iar pentru tipărirea textului nici în Craiova nu s-a putut ajunge la un rezultat satisfăcător din cauza lipsei literelor cyrilice.

Pentru ca această lucrare să înfățișeze după cuviința unui așa minunat monument și pentru că încercări de asemenea natură să fie încurajate pentru alte studii mai rodnice, subsemnatul cu profund respect, vă rog, domnule ministru, să binevoiți a încuviința tipărirea textului cu cheltuiala Ministerului, procurînd autorul hîrtia.

Numărul de exemplare va fi 600, oprîndu-se pe seama Ministerului atîtea exemplare cîte veți binevoi a găsi de cu-

viință. Restul este menit pentru întemeierea unei biblioteci a școlii, care va fi bine venită, căci va îmbogăți și adăuga cunoștințele corpului didactic".²⁸

Deci la sfârșitul anului 1893 Al. Ștefulescu avea deja redactată lucrarea cu care-și va face debutul ca istoric, lucrare care datorită greutăților financiare, cât și acelor de ordin grafic nu a putut vedea lumina tiparului decât după trei ani, în anul 1896, la tipografia prietenului său Nicu D. Mișculescu fiind ilustrată de mâna celui ce-l va ajuta și îndruma în întreaga sa activitate de cercetare și editare a studiilor efectuate ani de-a rândul, emigrantul polonez W. Rola Piekarski.

Însăși autorul recunoaște ajutorul primit de la pictorul polonez aducând „mulțumiri D-lui Rola Piekarski de ale cărui cunoștințe și sfaturi m-am folosit foarte mult în alcătuirea acestei lucrări".²⁹

Ediția I a monografiei minăstirii Tismana, apărută la Tg.-Jiu, s-a bucurat de o bună primire din partea cititorilor cât și a specialiștilor, care studiind-o își exprimă bucuria de a o avea, dar în același timp fac prețioase recomandări, judicios formulate, recomandându-i călduros autorului să-și revizuiască lucrarea. Printre aceștia putem enumera pe reputații slaviști I. Bogdan și prof. P.A. Sircu de la Universitatea din Petersburg.

Dându-și seama că lucrarea este insuficient documentată, avînd și multe lipsuri, o parte din ele fiind semnalate de cei ce o studiază, autorul pornește din nou la muncă reușind a întocmai o a doua ediție, ce va vedea lumina tiparului la București în anul 1903.

Așa după cum mărturisea însuși autorul : „În această nouă ediție s-a căutat nu numai a se îndrepta erorile, de orice natură ar fi, dar a se și îmbogăți materialul istoric. De aceea, descrierea minăstirii se prezintă acum sub o formă cu totul nouă".³⁰

Totuși, autorul nu s-a mulțumit nici cu această nouă ediție îmbunătățită, căci, conștient de unele lacune în documentare va continua studiul, și va ajunge la alcătuirea celei de a III-a ediții apărută în anul 1909, tot la București. „Pentru alcătuirea acestei monografii s-a cercetat tot materialul istoric relativ la minăstirea Tismana de la Arhivele Statului atît cît se păstrează în cele 52 pachete, cît și în traducerile și transcrierile din cele 3 condici mari ce au început a se scrie la minăstire la 17 septembrie 1787 precum și cele ce se află în arhiva Tismanei în minăstire".³¹

Un alt grup de lucrări monografice, apărute în ultimii ani ai vieții autorului, „Strimba“ (1906), „Polovragi“ (1906), „Lainici“, ce urmează același plan cuprinzând un scurt istoric al satului ce adăpostește monumentul, istoria schitului sau a mînăstirii, ctitorii, documente, mici adaose, indice alfabetic, și ștampela, demonstrează o dată în plus temeinica documentare a autorului cît și exigența de care a dat dovadă pe tot parcursul lucrărilor în secționarea, transcrierea și interpretarea documentelor folosite.

Deși, tot cu caracter monografic, un loc aparte îl ocupă lucrările „Încercări asupra istoriei Tg.-Jiului“ (1899), „Gorjul istoric și pitoresc“ (1904) și „Istoria Tg.-Jiului“ (1906), care prin valoarea lor istorică și documentară, prin faptul că și pînă în prezent nu au mai fost elaborate și editate lucrări cu asemenea caracter ce să se refere la județul Gorj și reședința sa, demonstrează o dată în plus importanța operii lui Al. Ștefulescu, bogata sa informare și documentare, vastele cunoștințe și exigența cu care le-a alcătuit.

Poate nu este lipsit de importanță să arătăm cum s-a ajuns la elaborarea lucrării pe care autorul a intitulat-o „Tirgu Jiului“, dar pe care, mai tîrziu, foarte mulți au numit-o „Istoria Tg.-Jiului“.

Într-o cerere ce purta data de 6 iulie 1898, adresată de Al. Ștefulescu primarului orașului Tg.-Jiu se arăta : „În urma invitațiunii D-voastre de a publica Istoria orașului Tirgu-Jiu, după documente și inscripțiuni, din timpurile cele mai vechi pînă astăzi, ce mi-ați făcut încă din anul 1896, sub-scrisul a adunat și coordonat tot materialul istoric, din arhiva onor Primăriei a orașului, de pe la persoane particulare, de la Academia română și Arhivele Statului. În septembrie anul curent, fiind gata și ștampela în nr. de 28—30 reprezentînd persoanele și monumentele istorice din oraș voi pune sub tipar lucrarea, cu care ați bine voi a mă însărcina. Cheltuielile fiind foarte mari, deoarece lucrarea se compune în cea mai mare parte din documente slavtice, inscripțiuni vechi românești, de pe biserici, clopote, cruci etc. sub-scrisul, vă rog să binevoiiți a interveni pe lângă onor Consiliu Comunal, ca avînd în vedere această lucrare, în care numai documentele și inscripțiile au cuvîntul, să mi se acorde pentru tipărire suma de 1500 lei“.³²

Deci istoria orașului Tg.-Jiu era gata în anul 1898, și atunci se naște întrebarea firească „de ce va apare în anul

1899 lucrarea „Încercări asupra istoriei Tg.-Jiuului”, iar lucrarea anunțată ca terminată în 1898, abia în anul 1906 ?

Răspunsul ni-l dă tot autorul într-o altă cerere din 3 mai 1905 adresată aceleiași primării : „Vă rog să binevoiți a dispune să mi se ordonanțeze suma de lei 300 prevăzută în bugetul anului curent, ce onor Consiliu Comunal mi-a acordat ca indemnizație de transport și întîmpinarea altor cheltuieli pe timpul cît voi sta în București spre a căuta în Arhivele Statului documentele înainte de 1830 relative la orașul Tg.-Jiuului”.³⁹

Din cuprinsul celor două cereri avem încă o dată dovada conștiinciozității, exigenței de care a dat dovadă autorul în alcătuirea lucrărilor, de bogata documentare ce a stat la baza elobarării, cît și de condițiile foarte grele, de lipsurile materiale, în care s-a sbătut, pentru a se putea documenta și elabora numeroasele sale lucrări.

Istoria orașului Tg.-Jiu autorul a împărțit-o în 17 capitole, la care a adăugat anexe formate din porunci domnești, acte particulare în bună parte inedite, unele redată integral, altele în rezumat, cuprinse între anii 1420—1849, urmate de un indice alfabetic de nume. Lucrarea începe cu etimologia denumirii orașului ca apoi să continue cu poziția și istoria veche a orașului, cu starea economică, administrația, justiția, bisericile, școlile, starea medicală, încheind cu persoanele istorice și muzeul Gorjului.

Lucrarea avînd o bază documentară foarte bogată, uneori apelînd la documente inedite, descoperite și achiziționate de autor, consemnînd unele evenimente (arderea regulamentului organic) ale căror mărturii scrise nu ni s-au păstrat pînă azi, cu toate lipsurile ei, a fost și rămîne cea mai completă și valoroasă monografie a orașului Tîrgu-Jiu.

O lucrare tot atît de valoroasă, dar cu o documentare mult mai bogată, o demonstrație în plus a vastelor cunoștințe cu care era înarmat autorul, apărea cu doi ani înaintea monografiei orașului natal, în aceeași tipografie a lui Nicu D. Miloșescu, și era foarte sugestiv intitulată „Gorjul istoric și pitoresc” (1904).

Lucrarea nu se vrea și nu este o monografie a județului, ci doar cîteva capitole ale unei viitoare monografii, un ghid turistic pentru cei ce ar dori să viziteze locuri, monumente și obiceiuri din pitorescul județ Gorj, o mică completare a schiței monografice a Tîrgu-Jiului apărută în 1899.

Compusă dintr-o prefață ce foarte bine poate fi socotită o scurtă prezentare monografică a județului, unde încearcă să trateze partea veche care „este încă nestudiată în ce se atinge de istoria sa antică, fie ante-romane, fie romană și foarte puțin la istoria sa română. Din epoca preistorică abia se află câteva mențiuni sporadice pe ici pe colea”,³⁴ ca apoi să continue cu primele atestări documentare ale județului, configurația sa, comunele dispărute s-au ce și-au schimbat denumirea, fenomene sociale dispărute, administrația, justiția, cultul, instrucțiunea publică, ca să încheie cu câteva rînduri dedicate construcțiilor feudale specifice nordului Olteniei, culele.

Gorjul istoric și pitoresc se continuă cu capitolele ce-i îndreptățesc titlul înfățișînd localitățile și monumentele cele mai însemnate după mănăstirea Tismana. Pe lângă acestea s-au descris itinerariile traseelor istorico-turistice ce leagă capitala județului cu acestea.

În activitatea editorială a lui Al. Ștefulescu un loc aparte îl ocupă volumul de documente slavo-române apărut în anul 1908 în aceeași tipografie a lui N.D. Miloșescu din Tg.-Jiu.

Lucrarea concepută să apară în mai multe volume, pe care moartea timpurie a autorului le va întrerupe seria, a reușit să vadă lumina tiparului doar primul, ce cuprinde hrisoavele și poruncile domnești referitoare numai la satele din județul Gorj, sub forma de județul Jaleș în prima sa numire, din perioada 1406—1665.

În volum nu au fost incluse documentele publicate anterior în celelalte lucrări ale autorului, apărute pînă la data publicării volumului de documente, ci doar documentele originale aflate în Colecția de documente Al. Ștefulescu, din Muzeul Gorjului, Arhivele Statului, Academia Română, cele publicate de L. Miletic și D. D. Augura, de I. Venelin, cele aflate la cîțiva particulari ale căror nume sînt trecute sub tăcere.

În acest volum se cuprind 200 documente, dintre care 178 în originalul slavon însoțite de traduceri, 16 în traducere și 6 în românește. Toate documentele sînt redactate în întregime spre a se putea vedea folosul lor relativ la istoria țării, filologie și dreptul vechi roman.

Documentele sînt precedate de câteva date istorice relative la familiile domnitorilor, de la care au emanat, precum și de cîte un rezumat al conținutului lor.

Tot în aceeași prefață a volumului I autorul își anunța intenția că „volumele următoare vor cuprinde zapise, răvașe și porunci domnești relative la Gorj în sec. XIV—XVIII-lea“.

Acest volum, pe lângă numeroasele părți bune are și o serie de scăderi și minusuri care, luate în ansamblu, nu contribuie la scăderea va'orii incontestabile a acestei lucrări, ce a fost prima culegere de documente referitoare la istoria unui ținut, elaborată și publicată în țara noastră.

În volum, autorul când folosește actele reproduse după lucrarea lui D. D. Agura și Miletic omite subscrierile autografe, precum și acele părți din text care nu se referă la județul Gorj. De asemeni când se întâlnește cazul documentelor ce se prezintă cu răzuituri și adăugiri, autorul nu le indică. Cu toate acestea valoarea lucrării nu scade deoarece ea este „prima colecție pe județe, pînă azi, și sper, că în curînd va da o puternică impulsie și altor lucrări de aceeași natură în fiecare județ, așa că într-un timp nu tocmai depărtat se va pune la îndemîna istoricilor un nou material inedit și de nețăgăduit folos pentru istoria trecutului nostru“.⁹⁵

În plină activitate și maturitate creatoare, bolnav, descu-rajat, văzîndu-și o parte din visuri spulberate de nepăsarea unor conducători locali, la 27 oct. 1910 se stinge din viață, tăcut și modest, așa cum fusese toată viața.

Cei ce l-au iubit și prețuit, ce i-au înțeles năzuințele, au căutat să eternizeze numele și memoria celui ce a dat orașului și județului natal, muzeu, colecții de documente, monografii, sprijin și sfaturi pe întortochiata cale a ridicării la lumina cărții a celor obidiți, i-au ridicat o statuie, au redeschis muzeul al cărui părinte și conducător fusese, dîndu-i numele iubit.

Dar vremea a trecut și încet, încet, praful uitării s-a așternut peste numele și realizările istoricului gorjan, rămî-nînd să străbată vremurile, să-i eternizeze numele, prețioasele lucrări referitoare la județul Gorj și orașul Tîrgu-Jiu, să-i fie citat numele de cei ce folosesc în cercetările lor neprețuitele documente păstrate și azi în colecția Muzeului județean din orașul unde văzuse lumina zilei și-și luase adio de la idealurile ce-i însuflețiseră cei 55 de ani de muncă și sacrificii.

- ²⁸ Arh. St. București, fond : Minist. Instrucțiunii Publice și Cultelor, dos. 376/1894, f. 19, 30.
- ²⁹ Alex. Ștefulescu, Minăstirea Tismana, Tirgu-Jiu, 1896, pag. 10.
- ³⁰ Alex. Ștefulescu, Minăstirea Tismana, ediția a II-a, București 1903, pag. 6.
- ³¹ Alex. Ștefulescu, Minăstirea Tismana, ediția a III-a, București, 1909, pag. 8—9.
- ³² Arh. St. Gori. fond : Primăria orașului Tirgu-Jiu, dos. 51/1898, f. 1.
- ³³ Idem f. 9.
- ³⁴ Alex. Ștefulescu, Gorjul istoric și pitoresc, Tirgu-Jiu, 1904, pag. 5.
- ³⁵ Idem.